

Landsbyspillemand paa Hannæs og i Vester Han Herred.

Ved N. Sodborg.

(Fortsat fra Aarbogen 1932).

DER er endnu paa Hannæs og i Vester Han Herred en Del Landsbymusikanter, hvis Navne Fortjener at mindes. Vel er de fleste for længst døde, men Mindet om dem og deres Musik lever endnu i den nulevende ældre Slægt.

I Øsløs var der saaledes en Spillemand, som ogsaa spillede meget ved Gilder og Legestuer; det var *Peter Vigsø*, som lever endnu og er 86 Aar gammel. Han spillede baade Violin og Klarinet og havde som ung lært at spille af Lars Urmager i Gøttrup, som tog til Øsløs og gav ham Undervisning. Han fortæller, at han en Jul spillede en hel Uge i Træk, Nat efter Nat, og det var nu alligevel vel haardt, for det kneb saadan for ham med at falde i Søvn bagefter, da det hele var forbi. Ved Købmand Christen Diges Bryllup i Øsløs spillede han sammen med Peter Skjoldborg i 3 Dage, for det var et meget stort Bryllup. 8 Skilling var det almindelige, der blev givet i Spillemandspenge af hver; glemte en Karl at betale for sin Kæreste, var det en Mark næste Gang, der var Gilde.

En Landsbyspillemand kunde undertiden komme ud for ret ubehagelige Situationer. Engang Peter Vigsø spillede ved et Gilde i Øsløs, var der ogsaa en hel Del Vejlekarle til Stede, altsaa Karle, der arbejdede ved Udtørringen af Bygholm Vejle, og der var tidt nogle fordrukne og haarde Halse imellem. Ved dette Gilde havde Byens Karle forlangt en bestemt Dans, medens Vejlekarlene havde forlangt en anden. Peter Vigsø valgte at spille den først, som Byens Karle ønskede, men derover blev en af Vejlekarlene, som gik under Navnet Skanderborg-Andreas eller "Skævbænnet-Andreas", saa rasende, at han fo'r hen og rev Violinbuen fra Peter Vigsø og knækkede den i to Stykker over sit Knæ.

Men blandt Vejlekarlene var der ogsaa en stor, stærk Karl, som hed Poul Mørk. Da han saa dette her, syntes han, at det dog var gaaet for vidt. Han gik rolig hen over Gulvet, greb Skanderborg-Andreas i Brystet og sagde: "Tror du, du staar po di' ejen Bien, bette Kaal?" Og med et eneste Kast slog han ham saa haardt i Gulvet, at han laa som død. Han blev saa baaret ud og lagt paa en Snedrive, og lidt efter luskede han slukøret bort.

Der var ogsaa for mange Aar tilbage paa Sydhannæs et Par gamle Musikanter, som spillede en hel Del, nemlig *Niels Olsen* i Arup og *Jens Lukassen* i Amtoft.

Niels Olsen spillede gerne, naar der om Høsten tærskedes Raps paa Vesløsgaard. Rapsen blev tærsket med det samme, som det kørtes hjem, og tidt blev det tærsket ude paa Marken paa et Gulv af Bjælker

omgivet af mandshøjt Sejldug. Der var 4 til 8 Tærskere, og ved saadan en Lejlighed var der gerne en Spillemand med, som ved sin Musik skulde sætte Liv i Arbejdet.

Her spillede altsaa gamle Niels Olsen, og naar det saa gik lidt trægt med Tærskningen, sagde Avlskarlen, som ledede Arbejdet, til ham, at nu fik han spille den Vals, han nok vidste. Saa gik det løs med en Vals, som bar det mere sjældne end just smukke Navn: Da Fanden sprang øwer æ Skottrepøt (Tørvepøt). Den var der Sus i, og saa kom der Fart i Plejlene, der gik i Takt med Musikken.

Paa Bjerget i Nordhannæs boede Gaardmand *Jens Mouritsen Bak*, som ogsaa var en dygtig Spillemand og spillede gennem mange Aar. Han stammede fra Vandet i Thy, og da han var 25 Aar, begyndte han at tage Undervisning hos den dygtige Musiker Chr. Rask i Nors; her lærte han at spille baade Violin og Kornet. I sin Ungdom spillede han 2. Violin i Zangenbergs og Jens Tinggaards Orkestre i Thisted, men han var saa godt uddannet, at han ogsaa kunde blæse Kornetstemmen.

Da han blev Gaardmand paa Bjerget, spillede han tidt sammen med Lars Lynge og Peder Andreas Pedersen af Tømmerby, som paa den Tid udførte næsten al Musikken paa hele Hannæs, og han spillede da som Regel Kornet. Han var tidt med Foreninger paa Udflugt som Musikanter. Engang var han saaledes med et Selskab, der sejlede til Nykøbing, Mors, og Sallingsund. Men da det blev saa grimt Vejr, at Selskabet ikke turde sejle tilbage, maatte Deltagerne blive i Sallingsund Kro, hvor de dansede hele Natten til Jens Baks Musik. Jens Bak var en god Mand, stille og rolig af Natur; han døde for faa Aar siden.

En af de mest ejendommelige af Landsbymusikanterne heromkring og videre ud var dog sikkert *Lars Christian Pedersen (Horn)*. Lars Horn, som hans almindelige Kendingsnavn lød, var født i Glæde, Lild Sogn, 1846. Han havde en Broder, som blev blind, da han var 11 Aar, og denne Broder kom ind paa Blindeinstitutet, hvor han lærte at spille Violin og blev meget dygtig til det. Af denne Broder lærte Lars Horn at spille. Familien var i det hele meget musikalsk, og Lars Horn havde ogsaa faaet meget rige Evner i Arv i den Retning og blev en særdeles dygtig Spillemand, som sikkert kunde have drevet det vidt, hvis han havde faaet en videregaaende Uddannelse.

I sin Ungdom opholdt han sig flere Aar i København, hvor han arbejdede paa Kongens Bryghus, og hvor han lærte sin tilkommende Kone at kende. Hun var ogsaa meget musikalsk og spillede fint

paa Klaver og Harpe. De kom senere til at bo ved Lild Strand, og Lars Horn, blev Landsbyspillemand og spillede meget ved Gilder og andre festlige Lejligheder. Han var fuld af Musik og havde et fint Øre for Tonernes rige Verden.

Engang lavede han et mærkeligt Musikinstrument. Det bestod af en aflang, firkantet Trækasse, vistnok ca. 70 cm. lang, 30 cm. bred og 25 cm. høj, i alle Tilfælde ikke større end den kunde ligge paa en Stol. Kassens Endestykker var indrettet saaledes, at de kunde slaaes ned, saa Lyden kunde tone ud derigennem. Inde i Kassen var der i to Hold ved Siden af hinanden anbragt forskellige Basstrengene, maaske Cellostrengene; disse Strengene kunde ved Skruer stemmes sammen med Violinen. Desuden var der ogsaa inde i Kassen meget snildt anbragt en Fjeder, som ved en Snor, der gennem Kassens Side førte ned til den spillendes Hæl, kunde trækkes hen over Strengene. Dette ejendommelige Instrument kaldte Lars Horn for "Abekatten".

Naar han vilde bruge "Abekatten", blev denne lagt paa en Stol, og han satte sig ovenpaa med Violinen, medens Snoren fra Kassen blev fastgjort ved hans Hæl, som var løftet fra Jorden. Naar han saa i Takt med Violinen gav et lille Tryk med Hælen, fo'r Fjederen hen over det ene Hold Strengene, og naar han traadte helt ned, gled Fjederen hen over det dybeste Hold Strengene. Det lød som pizzicato, Knipsen paa Strengene med en Finger, og det virkede jo som secondo, 2. Violin. Det lød baade kraftigt og godt, for Lars Horns Øre skulde nok faa Samklang mellem Violionens og "Abekatten"s Toner. Han brugte dog vist ikke "Abekatten" ret længe, for det var for besværligt at færdes med den, men ældre Folk, som har hørt ham bruge dette Instrument, kan fortælle, at det lød udmærket, og Folk vilde gerne høre hans Musik.

Engang fandt han nede ved Havet en hollandsk Træsko, som var drevet i Land. Af denne Træsko dannede han til sine Børns Fornøjelse en Violin, som han kunde spille rigtig pænt paa. Han spillede ogsaa Klarinet. Han havde en Søn, Harald, som spillede godt paa Fløjte, og de to spillede smukt sammen.

Der fortælles, at han undertiden i godt Vejr tog med Fiskerne ud paa Havet, naar de skulde røgte deres Hummertejner, og saa spillede han for dem, medens de arbejdede, og Tonerne klang i den stille Sommernat ud over Havet. Men der var enkelte af Fiskerne, der syntes, det var noget sært uhyggeligt noget, og de sejlede til Land og vilde ikke høre derpaa. Men saadan var nu engang Lars Horn.

Han komponerede ogsaa selv enkelte Danse; saaledes lavede han en smuk Vals til sin Datters Bryllup, da hun blev gift med Strandkontrollør Fr. Henneberg, Lild Strand. Der var ogsaa en Lars Horns Hamborg. Der var ingen, der kunde spille den gamle Spillemand Christen Thorhaves Vals saa bedaarende og smukt som Lars Horn, og den Vals var meget yndet

og efterspurgt. Lars Horn var en livlig og begavet Mand, behagelig i sit Væsen; han døde 1897.

Den gamle Spillemand *Christen Thorhave*, som lige er nævnt, skal være født paa Gaarden Thorhave i Lild Sogn. Han boede i Glæde og var en særdeles dygtig Spillemand. Den Vals, han havde komponeret, holdt Folk meget af, og den spilles endnu, siges der. Naar han rigtig lod Tonerne klinge, kunde han lægge sin Kind ind mod Violinen og sige: "Nu taaler (taler) den godt!" Der var Fattigdom i hans Hjem, og der er fortalt, at naar der ikke var Brød i Huset, og Børnene grulde, tog han sin Violin og spillede for dem for at dulme Sulten. Han frøs ihjel paa Græbøl Hede en Vinternat i 1871.

Hans Søn *Lars Nielsen Juul* spillede ogsaa en Del; han var bedst til at spille Klarinet og spillede tidt ved Bryllupper.

Ogsaa Spillemand *Peter Skjoldborg* paa Sydhannæs havde komponeret en Vals, som blev meget spillet i sin Tid. Her er en lille Solstraalefortælling, som er fortalt mig om denne Vals. Paa Bjerget boede der en Tid et Par Folk fra Sydhannæs, og de havde hos sig Konens Fader, der var en gammel Mand. Den gamle Mand var ikke altid tilfreds med Datterens og Svigersønnens Maade at være paa overfor ham. Naar han saa var trist i Sindet, plejede han gerne at gaa hen til en god Gaardmandskone, som ogsaa var fra Sydhannæs, for at udøse sine Sorger og Bekymringer for hende, og hun var god til at trøste og oplive ham. Engang han ogsaa meget sørgmodig var kommet hen til hende, gik Datteren i Gaarden og nynnede og sang, og det var Peter Skjoldborgs Vals. Den gamle lyttede, og paa én Gang udbrød han: "Aah, den Vals haar a endda danset ætter manne manne Gaang' !" Og han glemte alle sine Fortrædeligheder, fortabte sig i lyse, glade Ungdomsminder og gik glad hjem. Se, det kunde Peter Skjoldborgs Vals udrette.

I Thorup Holme i Vester Han Herred var der for mange Aar tilbage en dygtig Landsbyspillemand. Han hed *Christen Jensen Væver* og var født 1792.

I sin Ungdom var han Marinesoldat og blev Oppasser for en Kanonér. Han havde allerede dengang lært at spille lidt, og han spillede tidt for Kanonérens Børn. En Dag denne stod og hørte paa Musikken, bad han Chr. Væver om at laane hans Violin et Øjeblik, og han spillede da saa dejligt, at Chr. Væver undrede sig højlig. Kanonéren kunde godt forstaa, at den unge Mand havde baade Lyst og Evne for Musik, og han sagde nu til ham, at hvis han kunde lære et bestemt Musikstykke i Løbet af et Par Dage, saa vilde han lære ham det, han kunde. Chr. Væver lærte Stykket og fik nu en god Undervisning hos sin Befalingsmand.

Da han var færdig med Soldatertjenesten og kom hjem, fik han en lille Skude, som han sejlede med i Limfjorden og tjente lidt derved. Men der var en lille

Pige i Thorup, som han var kommet til at holde af, men hun vilde ikke have noget med ham at gøre. Han kunde imidlertid ikke faa hende ud af sine Tanker og besluttede, at han vilde prøve endnu engang. Og engang han var i Løgstør, købte han nogle smukke Sølvspiseskeer og lod baade hendes og sit eget Navn indgravere paa dem, og saa friede han igen; men hun sagde igen nej. Men han gav ikke op. "Det var nu egentlig slemt", sagde han, "for a har købt disse hersens Sølvskeer og ladet vore Navne indgravere deri, og det var jo da Mening, at du skuld' ha' haft dem". Da blev hun ikke saa lidt forundret og udbrød: "Saa skal'et minsæl heller et blyv anner end vi to!" Og det blev det. Hun hed Ane Sørensdatter (Tornby) og var født 1799. De fik nu en lille Landejendom i Thorup Holme, og Chr. Væver blev brugt meget som Spillemand.

Chr. Væver var en lun Fyr, men noget tilbageholdende. Naar han spillede sammen med andre Spillemand, vilde disse, især naar de ikke kendte ham, gerne gøre lidt Nar ad ham og hans Musik, men det var som Regel ham, der gik med Sejren, for han spillede bedre end de fleste og kunde spille med 4-5 B'er for, hvad de andre ikke kunde.

Engang ved et Bryllup skulde han spille sammen med to fremmede Musikere, vistnok fra Løgstør. De fremmede regnede ikke saadan en Landsbyspillemand for ret meget, og de spillede de to første Danse uden at tage mindste Hensyn til ham. Chr. Væver tog det imidlertid med Ro og lod dem spille. Men da han havde faaet sin Violin stemt, tog han fat, saa de andre slet ikke kunde klare sig, og de maatte skamfulde indrømme, at den Landsbymusikanter nok kunde spille.

Han døde 1873, og et Par Maaneder før var hans Kone død.

I Klim var der en Spillemand, som i sin Tid spillede ikke saa lidt i Vester Han Herred og undertiden paa Hannæs. Han hed *Søren Hesseldahl* og var Maler af Profession. Han lærte at spille som ganske ung af en gammel Spillemand. Noderne blev han ikke videre hjemme i, men han havde et godt Gehør for Musik og havde let ved at lære et Musikstykke efter Øret, og han havde en vis Evne til at faa Violinen til at klinge kraftig. Han har fortalt, at han kun var 16 Aar gammel, da han i Thorup Kro første Gang spillede til Dans.

Det var slet ikke saa let at være en fattig Haandværker og Spillemand tillige. Der skulde baade Kræfter og Vilje til efter en travl Arbejdsdag at stilles hen i en Krog i Gaardens Storstue, hvor der maaske var lidt Plads, og spille hele Natten og sidde og samle og indaande Støv. Der kunde tidt ligge et tykt Lag Støv paa Spillemandens Frakke, naar han var færdig.

Engang efter endt Arbejdsdag tog Søren Hesseldahl sin Violinkasse under Armen og gik til Bjerget Kro for at spille der hele Natten og derefter gaa tilbage til Klim igen, og Fortjenesten var kun 4

Kr., men saadanne Ture gjorde han, som saa mange andre Landsbyspillemand, saa mange Gange, og undertiden maatte han spille flere Nætter i Træk og næsten ingen Løn faa.

En Nat, Søren Hesseldahl gik hjem efter at have spillet, kom han til at længes efter at høre Violinens Toner igen. Han satte sig da paa en Harve, som stod ved Vejen, tog Violinen frem og lod Tonerne klinge ud i den stille Nat.

Ogsaa Søren Hesseldahl var engang udsat for en raa Behandling af en beruset Person. Engang spillede han ved et Gilde, Legestue, hvor en Karl havde faaet for mange Dramme. Han kom da hen til Søren Hesseldahl og forlangte den lange Firtur. Søren sagde, at den skulde han nok faa om lidt, men nu skulde han først spille en Kontra, som var bestilt. "Faar a ikke Firturen nu, saa smadrer a din Fiol", raabte Karlen. Søren begyndte alligevel at spille Kontraen, men da rev Karlen Violinen fra ham og hug den i Gulvet og traadte paa den, saa den knustes. Søren Hesseldahl blev meget bedrøvet over denne raa Behandling. Nu stod han uden Violin, og han havde ikke godt Raad til at købe sig en ny, da hans Familie var stor og Fortjenesten kun ringe. Gildegæsterne syntes imidlertid, at dette her dog var for galt; de indsamlede med det samme en Pengesum, som de gav ham. Næste Dag gik han til Thisted og købte sig en ny Violin.

Senere op i Tiden blev Forholdene bedre for Landsbymusikanterne. Der var ikke al den Drikken ved Gilderne og Fortjenesten blev bedre. Engang ved et Sølvbryllup tjente Søren Hesseldahl ca. 60 Kr. i Spillemandspenge. "Det skuld' lige ha' været i min Ungdoms Dage, da gik det ikke saadan til", udbrød han. Det var vist sidste Gang, Søren Hesseldahl spillede til Dans.

Som saa mange andre af de gamle Spillemand hang hans Hjerter ved Violinen og dens Toner. Fire Dage før han døde, bad han sin Søn om at stemme Violinen for ham; han vilde prøve at spille et Stykke endnu engang, selv om han laa i Sengen. Men han magtede kun at føre Buen et Par Gange hen over Strengene, og saa udbrød han med Vemod i Stemmen: "Nu kan a ikke mere, nu maa du ha' Violinen, Anders, men du maa passe godt paa den."

Søren Hesseldahl døde d. 23. April 1923.

- - -

Der kunde maaske nok nævnes endnu flere afdøde Landsbyspillemand i Vester Han Herred; men nu faar det være nok.

I den Tid, da Brændevinen var saa almindelig ved Gilderne paa Landet, var de gamle Landsbymusikanter tidt udsatte for at faa stor Lyst til denne Vare, og mangan en faldt vel ogsaa for Fristelsen. Men de elskede deres jævne Musik, som vel nok ikke altid kunde staa for en kritisk Bedømmelse, men det skal dog siges, at mange af dem var virkelig musikalske Mennesker, som havde et fint Øre for Musik, og de

levede og aandede alle mere eller mindre i Tonernes
vidunderlige Verden.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1934, side 488-496)